

ماهیت و مبانی اصل آزادی قراردادی در حقوق ایران و فیدیک

علیرضا بهروز

گروه حقوق خصوصی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

ماده ۱۰ قانون مدنی که مؤید اصل آزادی قراردادی است، از ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه گرفته شده و این اصل در نظر قانون‌گذار فرانسه، یکی از نتایج اصل حاکمیت اراده است. به بیان دیگر، اراده مهم‌ترین عامل و یا تنها عامل ایجاد قرارداد به شمار می‌رود و به معنای طلب کردن چیزی است و اصطلاحاً به معنای اختیار کردن یا گزینش یک غایت از میان خواسته‌های متفاوت است پس در نتیجه، اراده‌های صحیح و سلیم حق دارند، هر طور که مایلند در زمینه‌ی دیون و تعهدات خود توافق کنند، البته مشروط به این که فراتر از چارچوب ضوابط اساسی و امری شارع نروند. از تأمل در ماده ۱۰ قانون مدنی که می‌گوید: (قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد کرده‌اند، در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد، نافذ است)، به خوبی روشن می‌شود که قانون‌گذار ایران نیز قراردادهای خصوصی بین افراد و توافق اراده طرفین را به رسمیت می‌شناسد و اصل را در قراردادهای حاکمیت اراده طرفین شاکته است. اصل آزادی قراردادی فقط در نظام حقوق داخلی نیست که مبنای الزام آور بودن شروط ضمن قرارداد محسوب می‌شود، بلکه این اصل به عنوان قاعده کلی و جهان شمول و به عنوان مبنای ایجاد و توسعه تعاملات اقتصادی در قریب به اتفاق نظام‌های حقوقی مورد پذیرش واقع شده است. مبنای الزام آور بودن شروط و مفاد در قرارداد نظیر شرط تعدیل قیمت در قراردادهای پیمانکاری در قراردادهای نمونه فیدیک نیز، در واقع همان اراده و خواست مشترک طرفین است. بدین صورت که طرفین در تصمیم‌گیری در خصوص انعقاد و یا عدم انعقاد قرارداد و در صورت انعقاد در تنظیم شرایط آن آزاد باشد و دولت‌ها به این آزادی باید احترام بگذارند. این پژوهش تلاش کرده است تا با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه به بررسی مبانی اصل آزادی قراردادی در حقوق ایران و فیدیک پردازد.

واژه‌های کلیدی: حقوق مدنی، قانون، اصل آزادی قراردادهای، حقوق ایران، فیدیک

مقدمه

به موازات پیشرفت بشر در عرصه های گوناگون، نیازهای جدید و متنوعی برای او پدیدار گشته که زندگی پیچیده امروزی بر آن استوار م یباشد و بدون آنها چرخ پیشرفت حیات اجتماعی و اقتصادی بشر از حرکت باز میایستد. به همین جهت، برای رفع این نیازها، عقود جدیدی پا به عرصه وجود گذاشته و این نیازها را تحت پوشش قراردادهاند و به تالشهای بشری سهولت و سمت و سوی بیشتری بخشیده اند، ماده ۱۸۳ قانون مدنی که می گوید: عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد برابری نمایند و مورد قبول آنها باشد و نیز ماده ۱۹۱ قانون مدنی که میگوید: عقد محقق می شود و به قصد انشاء به شرط مقرون بودن و به چیزی که دلالت بر قصد کند. با دقت در مواد مذکور به خوبی روشن میشود که قانونگذار ایران تحقق عقد و قرارداد را نتیجه توافق اراده طرفین آن و به عبارت دیگر قصد انشائی آنها دانسته و اصل را در قراردادهای، حاکمیت اراده طرفین آن شناخته است. اصل آزادی قراردادی در حقوق ایران به موجب ماده ۱۰ قانون مدنی پذیرفته شده است. این ماده مقرر میدارد: قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد کرده اند در صورتی که خلاف صریح قانون نباشد نافذ است. اصل آزادی قراردادی یکی از نتایج اصل حاکمیت اراده محسوب می گردد؛ اما در این خصوص اشاره به نکته ای الزم است و اینکه، اصل حاکمیت اراده مبتنی است بر این که حکومت اراده انسان استقلال دارد و منبعث از قانون نیست، انسان به عنوان اشرف مخلوقات، میتواند با اراده خویش حق و تکلیف به وجود بیاورد و حتی قوانین حق ندارند به آثار این اراده تجاوز کنند. اصل آزادی قراردادهای به معنای نامحدود بودن اراده افراد در تنظیم و انعقاد قرارداد و تعیین آثار و شرایط آن نیست. در این جستار ابتدا اصل آزادی قراردادی را در حقوق ایران توضیح داده و مبانی اصل آزادی در قراردادهای فیدیک اشاره می شود.

اصل آزادی قراردادهای

اصل آزادی قراردادی^۱، در حقوق ما بوسیله ماده ۱۰ قانون مدنی اعلام شده است. به موجب این ماده: «قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده اند، در صورتی که خلاف صریح قانون نباشد، نافذ است». پس جز در مواردی که قانون مانعی در راه نفوذ قرار داد ایجاد کرده است، اراده اشخاص حاکم بر سرنوشت پیمانهای ایشان است و آزادی اراده را باید به عنوان «اصل» پذیرفت. نمی توان ادعا کرد که مفاد این ماده در حقوق ما پیشینه تاریخی ندارد و ابداع نویسندگان قانون مدنی یا ثمره تقلید از حقوق اروپایی است، زیرا فقیهان امامیه، دست کم در مبحث شرط، از همین اصل پیروی می کرده اند و عقد صلح در مقام معامله وسیله تأمین آزادی اراده در قراردادهای بوده است. اصل آزادی قراردادهای در نظر قانونگذار یکی از نتایج اصل حاکمیت اراده بوده است، بدین معنی که چون اراده شخص خودبه خود محترم و دارای اثر حقوقی است، نفوذ عقد نیز نیاز به تصریح قانونگذار ندارد و اشخاص آزادند تا چنانکه می خواهند هم پیمان شوند. ولی باید دانست که پذیرفتن «اصل آزادی قراردادی» مستلزم اعتقاد به افکار فرد گرایان درباره «حاکمیت اراده» نیست. در حقوق کنونی همه کم و بیش پذیرفته اند که حکومت واقعی با قانون است، ولی فایده های عملی احترام به پیمانها باعث شده است که «آزادی قراردادی» به عنوان اصل پذیرفته شود و مبنای واقعی آن ملاحظه های اجتماعی و مصلحت اندیشی اقتصادی است. اصل آزادی قراردادهای، به این معنا است که افراد در انعقاد قراردادهای دو یا چند جانبه آزاد هستند و هیچ کس نمی تواند در این باره هیچ گونه محدودیتی را بر اراده انسان برای معین کردن حدود و شروط تحمیل کند؛ به عبارت دیگر هرکس می تواند به اراده خود تعهدات و اراده های الزام آور را که قانونی هستند و دارای ضمانت اجرایی هستند را قبول کند یا از قبول آنها امتناع کند. مطابق ماده ۱۰ قانون مدنی: قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده اند در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد نافذ است. این ماده که بر اساس اصل حاکمیت است اصل آزادی قراردادهای را بخشی از خود میداند. در فقه نیز این نظر پذیرفته شده است و پیرو آن هستند. طبق این اصل، طرفین قرارداد در انتخاب طرف قرارداد خود و همچنین شکل و قالب و میزان و شرایط قرارداد خود آزادی دارند مگر اینکه قانون آن را محدود کرده باشد. برای مثال شکل و قالب عقود و قراردادهای در قانون مدنی معین شده

^۱ - liberate contractually

است ولی طبق این اصل طرفین قرارداد می‌توانند شکل و قالبی غیر از عقود معین انتخاب کنند. صل آزادی قراردادی اصلی پذیرفته شده به این مضمون است که افراد در انعقاد قراردادهای دو یا چند جانبه آزاد هستند و کسی نمی‌تواند در این باره هیچ گونه محدودیتی را بر اراده انسان برای معین کردن شروط و حدود تحمیل کند (طاهری، ۱۳۸۴)؛ به عبارت دیگر هر کس می‌تواند به اراده خود تعهدات و قراردادهای الزام‌آوری را که از لحاظ قانون قابل اجراست و ضمانت اجرائی دارد قبول کند یا از قبول آن امتناع نماید (پاشا صالح، ۱۳۷۵). این اصل به عنوان بخشی از اصل حاکمیت در حقوق ایران بوسیله ماده ۱۰ قانون مدنی پذیرفته شده است. به موجب این ماده «قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده‌اند در صورتی که خلاف صریح قانون نباشد نافذ است.» پس جز در مواردی که قانون مانعی در راه نفوذ قرارداد ایجاد کرده است اراده اشخاص، حاکم بر سرنوشت پیمان‌های آنها است و آزادی اراده را باید به عنوان اصل پذیرفت (کاتوزیان، ۱۳۷۴). در حقوق کشورمان، اصل آزادی اراده مورد پذیرش قرار داده شده است؛ قانون مدنی ایران نیز به عنوان قانون مادر در حقوق خصوصی کشور، این اصل را تاکید نموده است. بر اساس ماده ۱۰ قانون که اصلی‌ترین حامی آزادی قراردادها است. قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده‌اند در صورتی که مخالف قانون نباشد نافذ است (قانون مدنی، ماده ۱۰). ویژگی این ماده اطمینانی است که در طرفین یک قرارداد ایجاد می‌کند و آنان مادام که تصمیمی مخالف قانون اتخاذ نموده باشند می‌توانند در خصوص قرارداد آتی خود تصمیم گرفته و شروط آن را انتخاب و یا محتوای آن را تغییر دهند، بدون اینکه واهمه‌ای از سرنوشت آن در مرحله دادرسی داشته باشند. اگرچه عبارت ماده فوق ارزش آزادی قراردادها را در حقوق ایران به خوبی بیان کرده و جایگاه آن را در حقوق قراردادها می‌رساند و مفهوم آن به هیچ‌وجه بی‌نظمی در قراردادها نیست، این بدان دلیل است که همواره عنصری فراتر از آن که همان قانون است وجود دارد که هر جا ضرورت داشت مانع آن شده و از تحقق نتایج غیرمعمول و مخالف عدالت و امنیت جلوگیری می‌نماید؛ چون در ماده مذکور صحت قراردادها محدود به این شده است که مخالف صریح قانون نباشد و علاوه بر آن در حوزه حقوق خصوصی و قراردادهای میان مردم با توجه به انگیزه‌ها و منافع شخصی متفاوت، نمی‌توان افراد را محدود به قالب‌های منحصر در قانون کرد (قنواتی، ۱۳۷۹؛ انصاری، ۱۳۷۸؛ طبرسی، ۱۴۰۸).

آثار اصل آزادی قراردادی

هر چند که با توجه به مباحث گذشته بیان شد که تأثیر و نفوذ این اصل در جامعه امروزه به قدری نیست که جامعه را بتوان تسلیم اراده‌ها نمود و در اصل مذکور اغراق کرد؛ اما این اصل امروزه هم چنان در رویه متداول جامعه به ویژه در حقوق موضوعه ایران آثار فراوانی را بر جای گذاشته و مثمرتر است. عقد و قرارداد به محض توافق طرفین در تحقق آن بدون تشریفات به وجود می‌آید که آثار آنها نیز نسبت به طرفین او قائم مقام آنها معتبر است. قائم مقام وراثت منتقل‌الیه، طلبکار یا نماینده قانونی و غیره تلقی می‌شود. بدین ترتیب هیچ کس نمیتواند برای دیگری حق تکلیف ایجاد نماید. ماده ۲۳۱ قانون مدنی می‌گوید معاملات و عقود فقط درباره طرفین متعاملین و قائم مقام آنها متأثر است، مگر در ماده ۱۹۶ که ماده ۱۹۶ نیز استثنا بر ماده مذکور است. تراضی و آزادی موجود در توافق طرفین که منجر به انعقاد قرارداد میشود، در نتیجه نیز الزام نسبت به اجرای این تعهدات را به همراه دارد. ماده ۲۲۰ قانون مدنی می‌گوید عقود نه فقط متعاملین را به اجرای چیزی که در آن تصریح شده است ملزم می‌نماید بلکه متعاملین به کلیه نتایجی هم که به موجب عرف و عادت یا به موجب قانون که از عقد حاصل میشود ملتزم می‌باشند. منبع اصلی تعهدات قرارداد می‌باشد که به اراده طرفین و به ثمره وجود اصل قراردادها منعقد شده است و سایر منابع غیرقراردادی اندک و استثنا هستند. مشاهده میشود که قسمت اعظمی از قوانین در زمینه قرارداد تکمیل‌یابند. در اینجا قراردادها به منزله قانون طرفین است. اراده نقش اساسی دارد و اشخاص کاملاً در انعقاد قرارداد یا عدم انعقاد قرارداد مخیرند. به موجب آزادی قراردادها افراد میتوانند روابط قراردادی خود را آن گونه که میخواهند تنظیم کنند و بعد از انعقاد قرارداد نیز اراده آنها محترم شمرده میشود و مقامات عمومی و قضات نمیتوانند آثار آنها را تغییر دهند یا در قراردادی که در حال اجراست بازنگری کنند و در قلمرو تعهدات طرفین تغییر ایجاد کنند فقط طرفین قرارداد میتوانند آثار قرارداد را تغییر دهند و حتی قانونگذار نیز نمیتواند قانونی وضع کند که روابط قراردادی سابق آن را تحت تأثیر قرار دهد. در تفسیر

قرارداد نیز تالش دادگاه باید بر این باشد که به خواست واقعی طرفین دقت شود و ظاهر الفاظ و عبارات مالک عمل نیست (صفایی، ۱۳۹۳). از آثار دیگر این اصل، اصل آزادی انتخاب نوع یعنی عنوان قرارداد میباشد. ماده ۱۰ قانون مدنی داللت میکند که طرفین آزادند قرارداد را تحت هر عنوانی که مایل باشند منعقد سازند. بدین سان عقود نامعین نیز مشروعیت یافته و التزام طرفین نسبت به قراردادهای منعقد استوارتر میشود. بدین ترتیب ماهیت عقودی که قابلیت تطبیق با هیچ قراردادی ندارد، تحت اصل آزادی قراردادهای مورد حمایت قانون قرار گرفته و لزوم مییابد. برای مثال در این مورد میتوان به قراردادهای افتتاح حساب جاری اشاره نمود که در این قرارداد مشتری حساب بانکی باز کرده و مقداری پول برای حفاظت یا هدف دیگری در بانک میگذارد، قرارداد مزبور عقد ودیعه نیست زیرا در قالب این عقد معین به علت ماده ۱۹ قانون مدنی که امین را موظف به استرداد (عین) مال نموده است نمیگنجد و در بانک چنین تعهدی وجود ندارد. قرض نیز به دلیل نبود قصد آن نمیتواند باشد. اصل دیگری که از آثار، پذیرش «اصل آزادی قراردادهای» میباشد، اصل رضائی بودن قراردادهای میباشد. بدین معنی که طرفین قرارداد برای انعقاد آن مجبور به رعایت هیچگونه تشریفات خاص نیستند. با پذیرش این اصل تمامی عقود جنبه رضایی دارند و تشریفات بودن آنها امری استثنایی میباشد. از دیگر آثار مهم که در واقع ضمانت اجرایی قوی برای اصل آزادی قراردادهای می باشد، اصل لزوم قراردادهای منعقد میباشد. بدین معنی که طرفین که آزادانه قراردادی را منعقد مینمایند و از ارادههای خود در انعقاد قرارداد استفاده میکنند، همین ارادههای آزاد موجب پابندی به ایشان مفاد تعهدات آنها میشود. اصل آزادی قراردادهای از اصول کلی مربوط به عقود و تعهدات و شرایط اساسی معامله تبعیت میکند و رعایت این اصول کلی مسلماً در اجرای اصل مذکور الزم است. همین امر باعث میشود که در سیستم حقوقی ما بتوان اثر دیگر اصل مذکور را لزوم قراردادهای با توجه به اصل بودن لزوم در قراردادهای و عقود، نتیجه گرفت و جازز بودن یا حق فسخ داشتن برای طرفین را به عنوان استثناء تلقی کرد. پس به طور کلی آثار اصل آزادی قراردادهای در چند جمله خلاصه کرد:

- ۱ - شخص در بستن یا نبستن قرارداد، آزاد است؛
  - ۲ - هر کس میتواند طرف قرارداد خود را آزادانه انتخاب کند؛
  - ۳ - در مفاد قرارداد طرفین، دولت دخالت ندارد
  - ۴ - این اصول از اصل آزادی قراردادهای و به طریق اولی از اصل حاکمیت اراده استنباط میشود (کاتوزیان، ۱۳۷۴).
- اصل آزادی قراردادی در حقوق موضوعه ایران

۱. شخص می تواند قرارداد را زیر هر عنوان که مایل باشند منعقد کنند و نتایج و آثار آن را به دلخواه معین کنند (کاتوزیان، ۱۳۷۴). به موجب این اصل افراد مکلف نیستند از قالبها و نمونههای که قانون در اختیارشان گذاشته است استفاده کنند یا آنکه توافقهای خود را به صورت مشروط ضمن عقد درآورند. افراد ممکن است قراردادهایی ببندند که جزء هیچ یک از عقود معین نباشد. همچنین می توانند هر یک از عقود معین را با حذف مختصات آن به صورت قرارداد م ۱۰ قانون مدنی درآورند یعنی مثلاً اگر بیعی منعقد کنند و اختیارات مجلس و حیوان و تأخیر ثمن آن را حذف کنند، آن بیع در واقع بیع نیست بلکه قرارداد ماده ۱۰ قانون مدنی می باشد (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۹).

۲. بعد از انعقاد قرارداد، اراده انسان باید محترم شمرده شود و مقامات عمومی حق ندارند آثار قرارداد و تعهد طرفین را تغییر دهند (صفایی، ۱۳۸۴).

دادگاه نمی تواند شرایط قرارداد آنها را تعدیل کند یا در آن در قرارداد تجدید نظر کند. قانون گذار نیز باید از دخالت در این امر خودداری کند و تنها طرفین قرارداد هستند که می توانند با توافق و رضایت یکدیگر آثار قرارداد را تغییر دهند یا آن را اقامه کنند.

۳. قرارداد با توافق واقع می شود اصل در عقود و قراردادهای رضایی بودن آنهاست؛ به عبارت دیگر امروزه قراردادهای از قید تشریفات رهایی یافته و رضایی اند. رضایی بودن قراردادهای چهره ای از اصل حاکمیت اراده است و تشریفات بودن آن (مثلاً

بصورت سند رسمی یا شکل خاص دیگر) جنبه استثنایی محسوب می‌گردد. در واقع بیان اراده، وسیله دست‌یافتن به خواسته‌های واقعی آنان است و با هر لفظ و حرکت که انجام شود اثر دارد (صفایی، ۱۳۸۴).

۴. در تفسیر قراردادهای باید به آن چه که مراد واقعی طرفین بوده است توجه شود. الفاظ قرارداد تا حدی اعتبار دارند که مبین اراده واقعی طرفین قرارداد باشند. به همین خاطر اگر معلوم شود که مقصود طرفین غیر از چیزی است که الفاظ و عبارات اقتضا می‌کند طبق قاعده معروف «العقود تابعه للقصد» باید اراده واقعی طرفین در نظر گرفته شود و قرارداد بر اساس اراده واقعی تفسیر شود. قاضی باید در تفسیر قرارداد در کشف اراده واقعی طرفین بکوشد و برای قرارداد همان آثاری را قایل شود که آنان خواسته‌اند. عناوینی که طرفین به قرارداد می‌دهند قاطعیت ندارند مثلاً اگر اراده واقعی طرفین اجاره باشد ولی لفظ بیع را بکار برند قاضی با توجه به اراده واقعی طرفین، قرارداد را توصیف می‌کند و عنوان اجاره را به آن می‌دهد، یا اگر کسی در مقابل طلبکاری بگوید: تعهد می‌کنم که بدهی مدیون تو را بپردازم، این تعهد را می‌توان ضمان عقدی ماده ۶۴۸ قانون مدنی: در عقد ضمان عبارت است از اینکه شخص مالی را که بر ذمه دیگری است به عهده بگیرد (قانون مدنی، ماده ۶۴۸). به مفهوم قانون مدنی تلقی کرد و قایل به انتقال دین از ذمه بدهکار اصلی به ذمه شخص ثالث گردید، هر چند که لفظ ضمان و ضامن به کار نرفته باشد، مگر اینکه معلوم شود که مقصود طرفین بقاء دین بر ذمه بدهکار اصلی بوده است. هیات عمومی دیوان عالی کشور نیز در رای اصراری مورخ ۱۳۴۲/۱۲/۲۲ قاطع نبودن عناوین عقود و لزوم توجه به اراده واقعی طرفین را پذیرفته است (صفایی، ۱۳۸۴).

۵. اثر قرارداد نسبی است و محدود به طرفین قرارداد می‌باشد و دیگران از آن سود و زیان نمی‌برند آزادی هر شخص تا جایی محترم است که به آزادی دیگران خللی وارد نکند و علی‌الاصول کسی نمی‌تواند تعهدی بر دیگری تحمیل کند یا به سود او حقی بوجود آورد (کاتوزیان، ۱۳۷۴).

فیدیک^۱

فیدیک مخفف عبارت Federation International Des Ingenieurs Conseils است که معادل دقیق فارسی آن فدراسیون بین‌المللی مهندسان مشاور می‌باشد. لغت فدراسیون در فرهنگ سیاسی و روابط بین‌الملل شخصیتی متشکل از هم‌پیمان شدن چند کشور می‌باشد که در امور داخلی خود، خودگردان و مختار هستند اما در امور خارجی زیر نظر فدراسیون فعالیت می‌کنند. با این توصیف می‌توان فیدیک را نهادی بین‌المللی متشکل از انجمن‌های ملی مهندسان مشاور دانست که در امور داخلی و ملی، خود مختار و در روابط بین‌المللی تحت نظارت فیدیک فعالیت می‌کنند. فیدیک (FIDIC) که امروزه از آن به‌عنوان تدوین‌کننده یکی از کاربردی‌ترین قالب‌های قراردادی در حوزه‌های پیمانکاری و خدمات مشاوره مهندسی یاد می‌شود، در واقع نهادی بین‌المللی است که نام آن برای بسیاری از مهندسان مشاور و فعالان حوزه ساخت‌وساز تداعی‌کننده مفاهیمی هم‌چون قراردادهای پیمانکاری و شرایط حقوقی آن است. مقر اصلی فیدیک در مرکز تجارت جهانی در ژنو سوئیس می‌باشد و مانند بسیاری دیگر از سازمان‌های غیر انتفاعی و حرفه‌ای، توسط داوطلبین اداره می‌گردد. البته باید در نظر داشت که عمده شهرت و اعتبار فیدیک بواسطه فعالیت در زمینه تبیین و تعریف قراردادهای صنعت ساخت و ساز در سطح بین‌المللی می‌باشد. در کنار آن «راهنمای کاربردی کسب و کار یک شرکت خدمات حرفه‌ای» نیز از شناخته شده‌ترین کتابهای تخصصی در میان شرکت‌های مهندسی مشاور می‌باشد. از میان استانداردهای شناخته شده فیدیک می‌توان به شرایط استاندارد قراردادهای ساخت و ساز، EPC، کلید در دست و ساخت-بهره برداری-واگذاری اشاره نمود.

^۱ FIDIC

قراردادهای فیدیک: تعادل در ریسک بین طرفین

حدود یک قرن پیش، با صنعتی شدن کشورهای دنیا، قراردادهایی که بین کارفرمایان و پیمانکاران یا مهندسان مشاور در پروژه‌های صنعتی منعقد می‌شد، به صورت سلیقه‌ای و با متون و زبان‌های گوناگونی تنظیم می‌شد که این امر موجب می‌شد تا در زمان اجرای پروژه‌ها یا بروز اختلافات حقوقی و قراردادی، طرفین با مشکلات زیادی مواجه شوند. از سویی دیگر، تحمیل شرایط قراردادی به صورت یک طرفه و به نفع کشورهای پیشرفته و به زیان کشورهای کمتر توسعه‌یافته یا در حال توسعه، عدم تسلط بر زبان‌های خارجی و عدم شفافیت متون قراردادهای، موجب می‌شد تا بین طرفین قراردادهای، اختلاف نظر زیادی ایجاد شود؛ بنابراین، کاهش یا رفع این مشکلات، نیازمند تهیه و تدوین قراردادهایی با مدل یک‌پارچه بود. از این رو، فیدیک در سال ۱۹۱۳ توسط تشکل‌های ملی مهندسان مشاور از سه کشور فرانسه، سوئیس و بلژیک تأسیس شد. نام فیدیک برگرفته از سر واژه‌های عبارت فرانسوی *Fédération Internationale des Ingénieurs Conseils* است که به زبان انگلیسی *International Federation of Consulting Engineers* بوده و معادل فارسی آن «فدراسیون بین‌المللی مهندسان مشاور» است. لغت فدراسیون در فرهنگ سیاسی و روابط بین‌الملل، شخصیتی متشکل از هم‌پیمان شدن چند کشور است که در امور داخلی خود، خودگردان و مختار هستند، اما در امور خارجی زیر نظر فدراسیون فعالیت می‌کنند. ریشه این لغت هم از واژه لاتین *Foedus* به معنای عهد و پیمان است. بنابراین، می‌توان فیدیک را نهادی بین‌المللی متشکل از انجمن‌های ملی مهندسان مشاور دانست که در امور داخلی و ملی، خودمختار و در روابط بین‌المللی تحت نظارت فیدیک فعالیت می‌کنند. در حال حاضر، تشکل‌های ملی مهندسان مشاور بیش از ۱۰۰ کشور مختلف که فعال در بخش خصوصی هستند، در فیدیک عضویت دارند. این تشکل، به عنوان یک نهاد حرفه‌ای غیردولتی و غیرانتفاعی (NGO) معرف صنعت مهندسی مشاور در سطح جهانی است و در راستای رسالت حرفه‌ای خود از منافع شرکت‌هایی که خدمات دانش‌محور در زمینه سازندگی و محیط‌زیست ارائه می‌کنند، پشتیبانی می‌کند. عضویت در فیدیک به سه صورت *Member Association*، *Associated Member* و *Affiliate Member* امکان‌پذیر است. از هر کشور فقط یک انجمن می‌تواند، به عضویت فیدیک به صورت *Member Association* درآید. شرکت‌هایی که در این انجمن‌های ملی عضویت دارند، به عنوان اعضای فیدیک تلقی شده و می‌توانند از مزایای آن از جمله قرار دادن لوگوی فیدیک در سربرگ‌های شرکت خود استفاده کنند. چنانچه شرکتی امکان عضویت در انجمن‌های ملی خود را نداشته باشد، می‌تواند به صورت *Affiliate Member* به عضویت فیدیک درآید.

فیدیک به وسیله هیأت مدیره ۹ نفره که همه ساله در مجمع عمومی سازمان‌های ملی مهندسان مشاور انتخاب می‌شوند، اداره می‌شود و رئیس هیأت مدیره آن به مدت ۲ سال انتخاب می‌شود. عمده فعالیت‌های فیدیک را موضوعات فرهنگی، آموزشی (خدمات مدیریت شرکت‌های مهندسی)، تهیه قراردادهای، آیین‌نامه‌های مربوط به خدمات مهندسی و همچنین توجه به مسائل و مسؤلیت اجتماعی نظیر شرافت حرفه‌ای، حفاظت از محیط‌زیست، مصرف بهینه انرژی و... که منتج به طراحی و توسعه پایدار می‌شود، تشکیل می‌دهد. فیدیک همچنین طی سال‌های اخیر جهت آموزش جوانان اعضای خود و آشنایی آنان با مسؤلیت‌های اجتماعی جهانی شدن، توسعه پایدار و هماهنگی و ارتقای سطح اطلاعات و ارتباطات فنی و حرفه‌ای، فعالیت‌های قابل توجهی را در سطح جهانی برنامه‌ریزی می‌کند. همچنین، در فیدیک تعداد زیادی از کارشناسان حرفه‌ای در زمینه‌های مختلف از جمله قراردادهای، حقوق، حل و فصل دعاوی^۱ بیمه و معاملات بانکی مشغول به فعالیت هستند و خدمات مشاوره‌ای ارائه می‌دهند.

فیدیک جهت نیل به اهداف خود، نمونه‌های استاندارد قراردادهای مرتبط با انواع پیمان‌ها، فعالیت‌های مشاوره، نمایندگی و فعالیت‌های مبتنی بر سرمایه‌گذاری مشترک را منتشر کرده است. این قراردادهای در ابتدا به زبان انگلیسی نگارش و سپس به زبان‌های دیگری ترجمه شده است و امروزه توسط شرکت‌های دولتی یا بخش خصوصی در سراسر جهان به صورت بین‌المللی و داخلی مورد استفاده قرار می‌گیرد. قراردادهای فیدیک چندین سال است که به عنوان استاندارد بین‌المللی در حوزه صنعت و احداث مورد استفاده در پروژه‌ها هستند. این قراردادهای به طور وسیعی در نظامات حقوقی در گونه‌های متعدد پروژه‌ها شناخته

^۱ - Dispute Settlement

شده هستند. دلیل موفقیت این نمونه قراردادهای، رویکرد صحیح آن‌ها به مقولاتی همچون ریسک و مسئولیت طرفین قرارداد و مدیریت ریسک است. فیدیک همواره در تلاش است تا متون قراردادهای را مرتباً و برحسب نیاز مورد بازنگری، اصلاح و بهینه‌سازی قرار دهد. از سویی دیگر، کنفرانس جهانی مهندسان مشاور فیدیک به صورت سالانه توسط این نهاد برگزار می‌شود. هدف اصلی فیدیک به عنوان یک فدراسیون بین‌المللی، حمایت از حقوق تشکلهای حرفه‌ای صنعت مهندسی مشاور در دنیا است که عمده شهرت و اعتبار فیدیک به واسطه فعالیت در زمینه تبیین و تعریف قراردادهای صنعت ساخت‌وساز در سطح بین‌المللی است. در واقع مأموریت فیدیک بهبود فضای کسب‌وکار، حفظ منافع شرکت‌های مهندسی مشاور و افزایش کیفیت خدمات، بهره‌مندی اجتماعی و محیط‌زیست است.

قراردادهای همسان پیمانکاری فیدیک معمولاً از سه بخش اصلی موافقتنامه، شرایط خصوصی و شرایط عمومی به همراه تعدادی پیوست متناسب با قالب قرارداد تشکیل شده است. موافقتنامه معمولاً کوتاه بوده که تهیه‌کننده پیش‌نویس قرارداد آن را تکمیل می‌کند. در بخش شرایط خصوصی با توجه به مفاد شرایط عمومی اطلاعات تکمیلی از قبیل قانون حاکم بر قرارداد، محل پروژه، نحوه پرداخت‌ها، مرجع رسیدگی به اختلافات و غیره درج می‌شود. در بخش شرایط عمومی که به تفصیل تهیه شده است، تمامی شرایط حاکم بر پروژه از جمله تاخیرات، تعلیق، خاتمه قرارداد، شرایط فورس‌ماژور، حد مسئولیت، مصونیت و غیره در نظر گرفته می‌شود. اگرچه فیدیک همواره توصیه می‌کند که حتی‌الامکان در متن شرایط عمومی تغییری ایجاد نشود، اما در عمل و به لحاظ تأمین نظرات کارفرما این توصیه در نظر گرفته نشده و بعضاً توسط کارفرمایان دست‌خوش تغییراتی به نفع ایشان می‌شود.

انواع تیپ قراردادهای فیدیک

در ادبیات فیدیک با دو واژه Contract و Agreement مواجه هستیم که هر دو به معنای قرارداد است. موافقت‌نامه‌های فیدیک عبارت‌اند از:

موافقتنامه مشاور / کارفرما^۱

موافقتنامه مشاور جزء^۲

موافقتنامه نمایندگی مشاور^۳

موافقتنامه مشارکت مشاوران^۴

فیدیک با توجه به روش‌های مختلف انجام پروژه، چهار تیپ استاندارد قراردادی را به شرح زیر تهیه و پیشنهاد کرده است:

فرم‌های کوتاه قراردادی^۵

این مجموعه که به صورت یک کتاب سبز رنگ منتشر شده، بیشتر برای کارهای مهندسی ساده و تکراری و کوتاه‌مدت (مدت اجرای پروژه کمتر از شش ماه) و با مبالغ کم (مبلغ قرارداد کمتر از ۵۰۰,۰۰۰ دلار) توصیه شده است. البته با توجه به نوع کار و چگونگی آن، می‌توان از این قرارداد برای کارهای با قیمت بالا هم بعضاً استفاده کرد.

^۱ - FIDIC Client/Consultant Model Service Agreement

^۲ - FIDIC Sub-consultancy Model Service Agreement

^۳ - FIDIC Model Representative Agreement

^۴ - FIDIC Joint venture Construction Agreement

^۵ - Short Form of Contract

شرایط پیمان برای احداث^۱

این مجموعه که به صورت یک کتاب قرمز رنگ منتشر شده، برای کارهای ساخت و مهندسی که طراحی آن توسط کارفرما یا نماینده او و مهندس مشاور انجام می‌شود، توصیه شده است. تحت این قرارداد، پیمانکار مسئولیت ساخت کارهایی را که طراحی آن‌ها توسط کارفرما انجام شده است را برعهده خواهد داشت. به عبارت دیگر این تیپ برای کارهایی که طراحی کامل انجام شده و اسناد و مدارک پیمان تهیه شده، مناسب است. این نوع قراردادها در کشور ایران تقریباً می‌توان گفت معادل قراردادهای در قالب نشریه ۴۳۱۱ (موافقتنامه، شرایط عمومی و شرایط خصوصی پیمان) است.

شرایط پیمان برای تدارک تجهیزات، طراحی و ساخت^۲

این مجموعه که به صورت یک کتاب زرد رنگ منتشر شده، برای تهیه و تدارک کارهای مکانیکی و الکتریکی و همچنین طراحی و اجرای کارهای ساخت و مهندسی تهیه و توصیه شده است. پیمانکار تحت این قرارداد طراحی و تدارک را طبق خواسته‌های کارفرما انجام می‌دهد.

شرایط پیمان برای پروژه‌های کلید در دست^۳

شرایط پیمان برای پروژه‌های کلید در دست که به صورت یک کتاب نقره‌ای رنگ منتشر شده، برای زمانی که یک شرکت مسئولیت کامل طراحی و اجرای یک پروژه مهندسی را برعهده می‌گیرد، توصیه شده است. تحت این نوع قرارداد، پیمانکار مسئولیت انجام کامل طراحی و ساخت و تدارک تجهیزات و تسهیلات را به نحوی که پروژه با گرداندن یک کلید قابل بهره‌برداری باشد، برعهده دارد. ویژگی‌های قراردادهای فیدیک یکی از ویژگی‌های مهم قراردادهای فیدیک، تعادل در ریسک بین طرفین قرارداد است. اختصاص ریسک‌ها در قراردادهای فیدیک به طرفین به صورت منصفانه و منطقی است. وظایف و حقوق طرفین قرارداد نیز از تعادل خاصی برخوردار است و یک‌جانبه نیست. تعادل بین ظرافت حقوقی و امکان‌پذیری منطبق با اصول حقوق عرفی و مدنی وجود دارد. ویژگی دیگر این قراردادها، پذیرفته‌شدگی عمومی آن‌هاست. از آنجایی که این قراردادها به صورت گسترده در سراسر جهان برای پروژه‌های صنعتی به کار گرفته می‌شوند، بانک جهانی، بانک‌های چندجانبه توسعه‌ای و یا سایر نهادهای مالی جهت اعطای اعتبار و وام، استفاده از چنین قراردادهایی را ضروری می‌دانند. قراردادهای فیدیک در مراکز مهم داوری و دادگاه‌ها کاملاً شناخته شده است و فرآیند رسیدگی به دعاوی را تسهیل می‌کند. ویژگی مهم دیگر این است که شفاف بودن متون، به کارگیری واژگان حقوقی و فنی که در تمام قراردادهای مدل فیدیک تکرار شده است، استفاده از آن‌ها را آسان می‌کند. موثر بودن و شفافیت دیگر ویژگی مهم قراردادهای فیدیک است. شفاف بودن متون، به کارگیری یک‌سری واژه و واژگان‌های حقوقی و فنی که در تمام قراردادهای مدل تکرار شده است، استفاده از آن‌ها را آسان می‌کند. البته، متون این قراردادهای هم‌سان با ادبیات خاصی نگارش شده است. فیدیک جایگزینی واژگان‌ها را مجاز نمی‌داند. قابلیت جایگزینی بندها نیز یکی از ویژگی‌های قراردادهای فیدیک است. بندهای یک قرارداد را به سادگی می‌توان با بند هم‌سان دیگر جایگزین کرد. البته انجام این کار دانش و مهارت خاصی می‌خواهد، چرا که شرایط بند جایگزین شده باید با شرایط بندهای دیگر پیش‌نویس منطبق باشد (شعاریان، ۱۳۸۹).

^۱ - Conditions of Contract for Construction

^۲ - Conditions of Contract for Plant and Design-Build

^۳ - Conditions of Contract for EPC

اصل آزادی قراردادی در فیدیک

اصل آزادی قراردادی فقط در نظام حقوق داخلی نیست که مبنای الزام آور بودن شروط ضمن قرارداد محسوب می شود، بلکه این اصل به عنوان قاعده کلی و جهان شمول و به عنوان مبنای ایجاد و توسعه تعاملات اقتصادی در قریب به اتفاق نظام‌های حقوقی مورد پذیرش واقع شده است. مبنای الزام آور بودن شروط و مفاد در قرارداد نظیر شرط تعدیل قیمت در قراردادهای پیمانکاری در قراردادهای نمونه فیدیک نیز، در واقع همان اراده و خواست مشترک طرفین است که این اصل با ظهور مکتب لیبرالیسم در غرب پا به عرصه بروز و ظهور گذاشت (هداوند، ۱۳۹۲). بدین صورت که طرفین در تصمیم‌گیری در خصوص انعقاد و یا عدم انعقاد قرارداد و در صورت انعقاد در تنظیم شرایط آن آزاد باشد و دولت‌ها به این آزادی باید احترام بگذارند و نظارت آنان به حداقل ممکن کاهش پیدا کند؛ اما آزادی قراردادی طبیعتاً با یکسری محدودیت‌هایی مواجه است که یکی از آنها مخالفت قرارداد بانظم عمومی می باشد که با وجود این، در حوزه قراردادهای تجاری بین المللی، بازم این محدودیت‌ها در حداقل نگه داشته می شود (سعیدی، ۱۳۲). استثنای دیگری که بر این اصل وارد شده است، رعایت اصل حسن نیت و معامله منصفانه می باشد. پس طرفین نمی توانند به استناد اصل آزادی قراردادهای، حتی حدود اعمال اصل حسن نیت را محدود نمایند. از دیگر استثنائات کلی وارد بر این اصل، رعایت موازین و قواعد امری نظام اقتصادی هر کشور است. در نتیجه طرفین نمی توانند با توافق خود و با استناد به اصل آزادی قراردادهای، شروطی برخلاف قواعد امری حاکم بر قرارداد را زیر پا بگذارند.

به نظر می رسد استثنای پذیر نبودن اصل اجرای با حسن نیت، حمایت از منافع طرف ضعیف تر مثل کارگر، پیمانکار و مشتری است، در غیر این صورت نفع دوجانبه که غایت و هدف از انعقاد هر قراردادی است حاصل نمی شود و طرف دیگر شروط مدنظر خود را به طرف ضعیف تر تحمیل می کند (اسماعیلی، ۱۳۹۰). در قراردادهای فیدیک پیمانکار اختیارات بسیار زیادی در همه امور فنی دارد. به عبارتی ساده‌تر، کارفرما هیچگونه دخالتی در پروژه نمی کند و کلیه اقدامات از طراحی تا اجرای پروژه بر عهده پیمانکار می باشد. در قرار دادهای مهندسی تهیه و ساخت فیدیک به دلیل تخصصی تر بودن آن نسبت به قرار دادهای موسوم به کلید در دست ابهامات و ایرادات کمتری به چشم می‌خورد؛ مانند اینکه برخلاف قرار داد کلید در دست که تمام مراحل پروژه به صورت یکجا به پیمانکار محول می‌شود. در قرار مهندسی، تهیه و ساخت فیدیک امکان اعمال کنترل و نظارت در جزئیات و پیشرفت کار توسط کارفرما میسر شده که همین امر به بهبود کیفی و کمی پروژه کمک میکند و همچنین به دلیل اینکه در روش قرار دادی مهندسی، تهیه و ساخت فیدیک از پیمانکار برنده درخواست میشود تا مجموعه مطالعات تخصصی مهندسی پایه را به مناقصه گران ارائه دهد؛ بنابراین پیمانکار امکان برآورد دقیق تری از طراحی، تامین کالا و تجهیزات و اجرای پروژه را خواهد داشت.

ضبط تضمین‌ها در قراردادهای فیدیک

در قراردادهای فیدیک، تضمین‌های مقرر به صورت ضمانت نامه بانکی اعم از ضمانت نامه عندالمطالبه یا مشروط است. به موجب تضمین عندالمطالبه، ضامن متعهد به پرداخت وجه تضمین به محض مطالبه کارفرما بوده، سپس به جبران آنچه در نتیجه تخلف پیمانکار متحمل شده است، محق می‌باشد. ضامن نمیتواند به دلیل اینکه واقعاً هیچ قصوری از اجرای قرارداد پیمانکاری وجود ندارد، از پرداخت مبلغ تضمین خودداری کند. به موجب این تضمین، از جمله حقوق کارفرما این است که می تواند بدون اثبات قصور پیمانکار یا میزان خسارات وارده بر خود، مبلغ مندرج در تضمین را درخواست کند؛ بنابراین، کارفرما میتواند بدون اثبات تخلف پیمانکار، وجه تضمین را مطالبه نماید؛ اما در صورتی که قصوری از جانب پیمانکار اتفاق نیفتاده و ضامن به محض مطالبه کارفرما از عهده پرداخت برآمده باشد، کارفرما در قبال خسارات وارده بر پیمانکار در نتیجه مطالبه ناروا مسئول خواهد بود (اسماعیلی، ۱۳۹۰).

عدالت معاوضی در حقوق ایران و فیدیک

در نظر حقوق دانان فردگرا، هرچه دو طرف در اعمال حقوقی اراده کنند عادلانه است و چون همه افراد سود و زیان خود را در روابط معاملاتی شان لحاظ می کنند، هیچ کس متحمل ضرر نمی شود، پس حقوق نباید در مفاد تراضی طرفین دخالت کند و باید آن را به رسمیت بشناسد، با توجه به این دیدگاه، عدالت خودبه خود تأمین می شود و جایی برای شکایت باقی نمی ماند، به این تعبیر از عدالت، عدالت معاوضی می گویند (کاتوزیان، ۱۳۶۸)؛ اما مطابق نظریه مکاتب حقوق اجتماعی، چون فرد داخل گروه و اجتماع است قابل تصور است و معنا پیدا می کند، پس حقوق باید تکالیف او را در قبال گروه هایی که فرد در آن قرار دارد، معین کند. در نتیجه عدالت در نظر این دسته از مکاتب این گونه تعریف می شود که این دولت است که به تقسیم وظایف و تکالیف افراد در اجتماع می پردازد و در این راه باید عادلانه رفتار کند؛ اما در این که این مناصب و ثروتها چگونه بین افراد تقسیم شود، اتفاق نظر وجود ندارد وعده ای بر این باورند که باید نیازمندی افراد ملاک عمل قرار گیرد، اما عده ای دیگر معتقدند که باید این تقسیم به تساوی صورت گیرد (بیگدلی، ۱۳۸۶).

عدالت معاوضی در قراردادهای فیدیک

عدالت معاوضی صرف، مبنای شرط تعدیل در شرایط عمومی پیمان نیست و باید قائل به تعادل بین نظریه عدالت معاوضی و عدالت توزیعی شد، چراکه دولت نقش مهمی در برقراری و حفظ تعادل اقتصادی عوضین ایفاء می کند. ولی در مقایسه با قراردادهای نمونه فیدیک و بررسی این نظریه در شرط تعدیل قیمت، چون به طور کلی در شرایط اختصاصی پیمان طرفین می توانند مفاد شرایط عمومی را تغییر، اصلاح و یا حذف کنند و به طور خاص و با استناد به بند ۸ ماده ۱۳ شرایط عمومی فیدیک (کتاب قرمز) که دربردارنده این مضمون است که طرفین می توانند خلاف فرمول ارائه شده را توافق کنند، می توان به این نتیجه رسید که در برقراری و ایجاد تعادل عوضین در قراردادهای پیمانکاری بین المللی و پروژه های خصوصی داخلی تنها این طرفین هستند که این وظیفه را ایفاء می کنند. شایان ذکر است، در قراردادهای پیمانکاری دولتی داخلی، از آنجایی که دولت به عنوان کارفرما بر قرارداد نظارت دارد و وظیفه برقراری و ایجاد توازن و تعیین چگونگی و کیفیت قلمرو در این گونه از قراردادهای دولت به عهده دارد، عمدتاً قراردادهای مبتنی بر فهرست بها هستند و تنها از شیوه شرط شاخص برای تعدیل قیمت قرارداد استفاده می شود، پس ممکن است، آن مطلوبیت و منافع مورد انتظار طرفین رخ ندهد و هم چنین، هماهنگی و انطباق قیمت جدید باقیمت و شرایط روز بازار اتفاق نیفتد؛ اما این در حالی است که در نمونه قراردادهای فیدیک چون طرفین هستند که وظیفه برقراری تعادل در قرارداد را ایفاء می کنند و عدالت از نوع معاوضی است، پس می توانند از بهترین روش تعدیل با توافق یکدیگر برای رسیدن به منافع و سود دوجانبه بیشتر و رسیدن به کارآمدی اقتصادی استفاده کنند (اسماعیلی، ۱۳۹۰).

نتیجه گیری

در ابتدای شکل گیری زندگی قضایی میان اقوام گذشته، قراردادهای پیرو تشریفات خاصی بود و برای انعقاد هر قراردادی، واژگان خاصی مورد استفاده قرار میگرفت و بدون وجود این تشریفات، قرارداد شکل نمیگرفت. در نتیجه، نتایجی که مدنظر طرفین بود شکل نمیگرفت. این شکل عقد عقد شکلی «نام دارد. به تدریج تمدن بشر متحول گردید و علل نوبی رشد نمودند که با شکل گیری آنان یک ق عقد دیگر در کنار عقود شکلی، به وجود آورد که آن «عقد رضایاست. عقد رضایی؛ عقدی میباشد که تنها با توافق دو قصد، شکل میگیرد و نیازی به تشریفات خاصی نیست. کم کم و با توجه به ضروریات زمان، اصل حاکمیت اراده در قراردادهای، جایگاه ویژه ای به دست آورد. واژه حاکمیت اراده که مبین نقش مهم و اساسی اراده است، بر اساس این نظریه دولت، قانون و عمل حقوقی از حاکمیت اراده نشئت میگیرد ه دیگر سخن، آن چیزی که از اراده آزاد نشئت گرفته است. نظام اجتماع از اراده ناشی شده؛ چون که تأسیس دولت، ماحصل قرارداد اجتماعی بوده که بشر از آن بهره میگیرد که آزادانه جمع شده و به انعقاد آن قرارداد مبادرت میورزند. نظریه حاکمیت اراده در حقوق عمومی استعمال میشود. در حقوق خصوصی، نظریه حاکمیت اراده، کمتر از استعمال آن در حیطه حقوق عمومی نبوده؛ چون روابط و معاملات حقوقی و از آن جمله عقد، یکسره بر پایه اراده

افراد استوار است. از آنجا که تعهد لطمه ای بر آزادی فرد به شمار می آید، او را پایبند نمی گرداند، مگر بنا به خواست و بوسیله اراده مستقیم یا غیرمستقیم خود شخص. طبق ماده ۱۰ قانون مدنی قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده اند در صورتی که مخالف قانون نباشد نافذ است. با توجه به این مطلب و ماده ۳۰ قانون مدنی اصل بر آزادی قراردادهای میباشد و هر شخصی می تواند با هر شخص دیگری در هر قالبی، قرارداد منعقد نماید که به اصل آزادی اراده، یا اصل آزادی قراردادهای معروف است. قراردادهای پیمانکاری، قراردادهایی است که اجرای تعهدات آن به نحو مستمر مطلوب طرفین می باشد. در در قراردادهای نمونه فیدیک با توجه به این که سازمان فیدیک یک سازمان خصوصی است و به طور کلی در شرایط اختصاصی پیمان، طرفین می توانند مفاد شرایط عمومی را تغییر، اصلاح و یا حذف کنند، اصل آزادی قراردادی به شرط رعایت اصل اجرای با حسن نیت در قرارداد پیمانکاری پذیرفته شده است و طرفین می توانند با توافق در شرایط اختصاصی پیمان، در مورد هر یک از انواع تعدیل تراضی کنند.

منابع

۱. اسماعیلی هریسی، ابراهیم، (۱۳۹۰)، حقوق مهندسی، چاپ اول، نشر دادگستر، تهران.
۲. انصاری، مرتضی، (۱۳۷۸)، مکاسب، ج ۶، ص ۶۲، قم، تراث شیخ اعظم.
۳. بیگدلی، سعید، (۱۳۸۶)، تعدیل قرارداد، چاپ اول، نشر میزان، تهران.
۴. پاشا صالح، علی، (۱۳۷۵)، فرهنگنامه صالح، ج ۲، ص ۲۶۲، تهران، دانشگاه تهران.
۵. جعفری لنگرودی، محمدجعفر، (۱۳۷۹)، مجموعه محشی قانون مدنی، ص ۸، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ اول.
۶. سعیدی، مهدی، (۱۳۹۲)، بررسی مبانی مشروعیت اصل آزادی قراردادهای پیماننامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.
۷. شعاریان، ابراهیم، ترابی، ابراهیم، (۱۳۸۹)، اصول حقوق قراردادهای اروپا و حقوق ایران (مطالعه ی تطبیقی)، چاپ اول، انتشارات فروزش، تبریز.
۸. صفایی، سیدحسین، (۱۳۸۴)، قواعد عمومی قراردادهای، ج ۲، ص ۴۸، تهران، نشر میزان.
۹. صفایی، سیدحسین، (۱۳۸۴)، قواعد عمومی قراردادهای، ج ۲، ص ۴۹، تهران، نشر میزان.
۱۰. صفایی، سیدحسین، (۱۳۹۳)، دوره مقدماتی حقوق مدنی - قواعد عمومی قراردادهای. جلد دوم. تهران: نشر میزان. چاپ دهم.
۱۱. طاهری، محمدعلی، (۱۳۸۴)، دانشنامه حقوق خصوصی، ج ۱، ص ۱۸، تهران، انتشارات محراب فکر.
۱۲. طبرسی، فضل بن حسن، (۱۴۰۸)، مجمع البیان، ج ۳، ص ۲۳۳، قم، نشر دارالمعرفه.
۱۳. قانون مدنی ایران، ماده ۱۰.
۱۴. قانون مدنی ایران، ماده ۶۴۸.
۱۵. قنوتی، جلیل و ابراهیم عبدی پور و سیدحسن وحدتی شبیری، (۱۳۷۹)، حقوق قراردادهای در فقه امامیه، ص ۱۹۹، تهران، سمت، چاپ اول.
۱۶. کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۴)، قواعد عمومی قراردادهای، ج ۱، ص ۱۴۷، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۱۷. کاتوزیان، ناصر، (۱۳۶۸)، قواعد عمومی قراردادهای، جلد سوم، چاپ اول، انتشارات به نشر، تهران.
۱۸. کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۴)، قواعد عمومی قراردادهای، ج ۱، ص ۱۴۴، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۱۹. کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۴)، قواعد عمومی قراردادهای، ج ۱، ص ۱۴۷، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۲۰. کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۴)، قواعد عمومی قراردادهای، ج ۱، ص ۱۴۸، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۲۱. هداوند، مهدی، جزوه کلاسی درس قراردادهای اداری، دانشکده حقوق تهران مرکز، نیم سال دوم ۹۲ - ۹۱.
22. Jaeger, Axel Volkmar, Hok, Gotz Sebastian, (2010), Fidic _ a Guide for Practitioners, First Edition. Spring_Verlag Berlin, Heidelberg.

The nature and foundations of the principle of freedom of contract in Iran and Fidik law

Alireza Behrouz

Department of Private Law, Tehran West Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

---

Abstract

Article 10 of the Civil Code, which supports the principle of freedom of contract, is taken from Article 1134 of the French Civil Code, and this principle is one of the results of the principle of sovereignty of will in the opinion of the French legislator. In other words, the will is considered the most important factor or the only factor in creating a contract, and it means asking for something and, so to speak, it means choosing or choosing an end from among different demands. They have, however, they want to agree on their debts and obligations, provided that they do not go beyond the framework of the basic and legal rules. From the consideration of Article 10 of the Civil Law, which says: (Private contracts are valid for those who have concluded them, if they are not explicitly contrary to the law), it is clear that the Iranian legislator also makes private contracts between individuals. And the agreement recognizes the will of the parties and has established the rule of the will of the parties in the contracts. The principle of freedom of contract is not only in the domestic legal system, which is considered the basis for the binding of the terms in the contract, but this principle as a general and universal rule and as the basis for the creation and development of economic interactions in almost all accepted legal systems. has been The binding basis of the terms and provisions in the contract, such as the price adjustment clause in the contracting contracts and in the FIDIC model contracts, is actually the same will and the common will of the parties. In such a way that the parties are free to decide whether or not to conclude a contract and, if concluded, to adjust its conditions, and governments must respect this freedom. This research has tried to investigate the fundamentals of the principle of freedom of contract in the laws of Iran and Fidik by using the descriptive-analytical method and using the library resources.

Keywords: civil rights, law, the principle of freedom of contracts, Iranian law, FIDIC
